

Щерьо Ножаров

Анализ на типови казуси по чл.173 от Наказателния кодекс при посегателства срещу произведения на науката

Щерьо Ножаров¹

Резюме: Изследването е насочено към създаване на подход за анализ на типови казуси по чл.173 от Наказателния кодекс. Акцентът е върху посегателствата срещу произведения на науката. Научното плагиатство след 2010г. в България нарасна многократно. А в същото време липсва съдебна практика в тази област. Това показва необходимостта от повече теоретични разработки, включително и такива с практическа насоченост. В изследването се използва методологията на правния институционализъм.

Ключови думи: плагиатство, произведения на науката, престъпление

JEL: I21, K14

Case analysis in accordance with art. 173 of the Criminal code, concerning crimes against works of science

Shteryo Nozharov²

Abstract: The main purpose of the study is to be created an approach for identifying and interpreting various types of cases in accordance with art. 173 of the Criminal Code of Republic of Bulgaria. The main accent is put over the crimes against intellectual property (works of science). Plagiarism in the field of science has been rising in Bulgaria since 2010. At the same time, there is no case-law in this field. This fact demonstrates the need of more theoretical studies, concerning the crimes against works of science to be done and especially studies which are related to the legal practice. The methodology of institutionalism in law is used in the present research.

Key words: plagiarism, works of science, crime.

JEL: I21, K14

¹ Щерьо Ножаров, главен асистент доктор, катедра „Икономика“, УНСС, e-mail: nozharov@unwe.bg

² Shteryo Nozharov, Ph.D., Full-time faculty member, Department of Economics, University of National and World Economy, Bulgaria; e-mail: nozharov@unwe.bg

Въведение

България е една от държавите в които научното плагиатство е широко разпространено явление и страната ни се нарежда по този показател на едно от челните места в света. Според международно изследване за 2014г., в повече от 20% от българските научни публикации има плагиатство, докато в Австралия е само 3%, а в Япония е 6% (Денков, 2018).[1] Това означава, че през 2014г. всяка пета научна публикация в България е съдържала плагиатство.

В считаният за най-добър български университет - Софийския университет през 2019г. след трите класирания на кандидатстудентската кампания са празни 800 места държавна поръчка, сред които право, европейстика и т.н. (в.Труд, 2019).[3] Какво говори това за качеството на българското образование? От една страна българските младежи предпочитат да учат в чужбина (при условие, че се отказват от държавна поръчка в България) и в същото време от чужбина да учат в български университети желаещи няма. Въпреки напоследък масовите програми на английски и френски език в нашите университети. Явно не езикът на който се преподава е проблем. При качествено образование, дори и при демографски срив ще идват студенти от чужбина. Например Ирландия има население под 5 милиона човека, но Trinity College Dublin има двама нобелови лауреати и е на 108 място в световната класация за 2019г. Проблем със студентите в Ирландия няма. В България се успокояваме кой има по висок рейтинг в националната рейтингова класация на Министерство на образованието и науката, а в същото време дори и местата с държавна поръчка остават незаети. Една от основните причини за това е ниското научно ниво на българските университети разгледано през класирането им в международните рейтингови класации на най-добрите университети в света където те липсват с изключение на два. Това класиране отразява точно тяхното научно ниво което не възпрепятства плагиатството в научните публикации. Няма как преподаватели с ниски научни резултати да предоставят високи познания на студентите, поради което последните търсят качествено образование в чужбина.

Целта на настоящото изследване е да създаде база от анализи на типови казуси по чл.173 от Наказателния кодекс (НК) при посегателства срещу СПИСАНИЕ „ИНДУСТРИАЛНИ ОТНОШЕНИЯ И ОБЩЕСТВЕНО РАЗВИТИЕ“ БР.1/2019

произведения на науката.[8] Като резултат на изследването се очаква повишаване на правоприлагането по чл.173 от НК и по-висока разкриваемост на това престъпно деяние, както и повишаване на неговата превенция.[8]

1. ПЪРВИ КАЗУС „Плагиатство при екипна работа по научен проект“

Фактическа обстановка по казус 1

През 2013 г. г-жа Т.К. защитава успешно докторска дисертация в областта на водния транспорт. По един печатен екземпляр от дисертацията със свободен достъп се намира в библиотеката на университета, канцеларията на катедрата и базата-данни на министерство на образованието и науката (НАЦИД). Електронен екземпляр от подробното резюме на дисертацията в размер на $\frac{1}{4}$ съдържащ всички основни идеи, изводи и резултати (приноси) се намира на интернет-сайта на университета със свободен достъп за изтегляне от всеки заинтересован. Всичко това е налично от момента на защитата на дисертацията.

През същата 2013 година (един месец след защитата) вече д-р Т.К. е поканена да участва като експерт в проект, финансиран от Изпълнителна агенция “Морска администрация”. В същия проект взима участие и нейния колега (Б.М.), на когото се очаква скоро да бъде обявен конкурс за академично израстване за длъжността “доцент”. Поради тази причина гл.ас.Б.М. е искал да бъде избран за ръководител на екипа и е помолил да стане такъв. Мотивите са му били, че това назначение може да го отчете в конкурса за доцент и то ще му помогне.

При участието си в проекта д-р Т.К. разработва и представя аналитичен материал. При разработването на материала д-р Т.К. използва и цитира голяма част от своята вече защитена дисертация, тъй като и самия проект е изцяло в тази област. При изпращане на материала за проекта колектива прави опис по страници и раздели кой какво е разработил и предал. Д-р Т.К. е разработила самостоятелна глава за което възложителя ИА „Морска администрация“ и е издал сертификат с референции потвърждаващ нейното авторство върху самостоятелния раздел. От друга страна гл.ас.Б.М. не е предал никакъв материал по проекта, но е включен в

Щерьо Ножаров

описа на екипа, защото се води ръководител на екипа. В отпечатаното от ИА „Морска администрация“ издание фигурира само името на ведомството и пише, че анализа е разработен от външен колектив.

След две години Т.К. установява, че гл.ас.Б.М. е публикувал статия в академично научно списание в областта на водния транспорт. В тази статия гл.ас.Б.М. е преписал дословно два параграфа от дисертацията на д-р Т.К., които количествено представляват 20% от материала на д-р Т.К. и също така съдържат нейната основната идея.

Гл.ас.Б.М. в бележка под линия и в библиографската справка не е цитирал дисертацията на д-р Т.К., а е цитирал проекта в който и двамата са участвали. Така той е създавал впечатление, че цитира все едно своя предишна публикация в която създава впечатлението, че е най-малкото съавтор.

Въпроси по казус 1:

Основните въпроси които могат да бъдат поставени към представената фактическа обстановка са:

1. Как ще се квалифицира описаното в приложението деяние и защо?
2. Представената фактическа обстановка в приложението достатъчна ли е за доказване на състав на престъпление от НК [8]?
3. Цитирайки отпечатаното издание на ИА"МА", гл.ас. Б.М. не сочи ли коректно източника при това положение?

Отговори по казус 1:

- Според чл.6 от Закон за авторското право и сродните права (ЗАПСП), авторът е лице, чието име е поставено върху "оригинала" на произведението. [5] Това лице, в резултат на чиято първоначална творческа дейност е създадено произведението (чл.5 от ЗАПСП).[5]
- На основание чл.10, ал.3 от Закон за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), подробно резюме (автореферата) на

Щерьо Ножаров

дисертационния труд и рецензиите към него се публикуват на интернет-страницата на висшето училище и стават публично достъпни.[6] Така става известна и датата на тяхната първоначална публикация. На основание чл.2а, ал.3 и 4 от ЗРАСРБ екземпляр от дисертацията се изпраща от университета на НАЦИД-МОН, където е публично достъпен за четене.[6]

- Важен момент е и чл.11 от ЗАПСП, според който авторското право върху *отделни* части включени в сборници и други подобни материали принадлежи на техните автори.[5]
- Доколкото чл.42, ал.2 от ЗАПСП има отношение, то възниква въпросът кой е "поръчващият"[5]? Това в настоящия казус е ИА "Морска администрация", но не и гл.ас. Б.М.

В резултат на гореизложеното могат да се направят следните изводи. "Оригиналът" по смисъла на чл.6 от ЗАПСП е дисертационния труд на д-р Т.К., тъй като той е публикуван и публично достъпен от по-ранна дата от изданието на ИА "МА" (чл.10, ал.3 и чл.2а, ал.3 и 4 от ЗРАСРБ).[5, 6]

Според данните в казуса, д-р Т.К. притежава сертификат от ИА "МА" за разработената от нея самостоятелна глава, а гл.ас. Б.М. в качеството му на ръководител на проекта знае за този сертификат и разпределението на работата по проекта. На основание чл.11 от ЗАПСП, д-р Т.К. запазва авторството си и върху самостоятелно разработената от нея глава в изданието на ИА "МА", която съвпада и с нейната дисертация.[5]

Гл.ас. Б.М. не може да се позове на чл.42, ал.2 от ЗАПСП, защото той не е "поръчващия", а част от екипа изпълняващ проекта.[5] Поръчващият е единствено ИА "Морска администрация".

Случаят може да се квалифицира като деяние по чл.173, ал.1 от НК.[8] В казуса няма данни публикацията на гл.ас.Б.М. да е била използвана в конкурс за академична длъжност или научна степен по ЗРАСРБ.[6] Не е налице конкуренция между НК и ЗРАСРБ.[6, 8]

Щерьо Ножаров

След определяне на квалификацията на деянието, следва да се назначи експертиза, която да даде заключение публикуваната от гл.ас. Б.М. статия каква част представлява от публикацията на д-р Т.К. (дисертация и материал по проекта), както и дали тази част е съществена. Да се установи кога и в колко екземпляра, както и в кое издание е тиражирана плагиатската статия на гл.ас. Б.М. Следва да бъдат разпитани и свидетели.

Въпреки че има данни за престъпление по чл.174, ал.1 от НК, извършено от гл.ас. Б.М., то същото ще е трудно за доказване.[8] От една страна ръководителят на проекта е служебно ангажиран и отговаря за изпълнението и приключването му. От друга страна гл.ас. Б.М. не е взел участие и не създавал лично никаква част от проекта. Изпълнителното деяние е включването му като съавтор в научен труд без да е взел участие в неговото създаване покрива белезите на престъплението по чл.174, ал.1 от НК, но само на пръв поглед.[8] Има времева дистанция между участието на извършителя Б.М. в проекта и в последствие публикуваната от него плагиатска публикация която е самостоятелна. Той не се включва като съавтор в чуждо произведение на науката, а по престъпен начин претендира той да е единствен автор с последващата си плагиатска статия.

2. ВТОРИ КАЗУС „Плагиатство при защита на дисертация“

Фактическа обстановка по казус 2

Л.И. защитава докторска дисертация през 2013 г. на тема *„Характеристики на строителството във водна среда“*. По един печатен екземпляр от дисертацията със свободен достъп се намира в библиотеката на университета, канцеларията на катедрата и базата-данни на министерство на образованието и науката (НЦИД). Електронен екземпляр от подробното резюме на дисертацията в размер на ¼ съдържащ всички основни идеи, изводи и резултати (приноси) се намира на интернет-сайта на университета със свободен достъп за изтегляне от всеки заинтересован. Всичко това е налично от момента на защитата на дисертацията.

Щерьо Ножаров

След четири години (2017г.), д-р Л.И. установява, че докторантката Р.М. с почти същото заглавие в същата научна област и направление защитава дисертация в същата катедра на същия университет с аналогично заглавие на нейната. Д-р Л.И. се запознава обстойно с автореферата на Р.М., тъй като той се оповестява публично и е достъпен на официалния уебсайт на университета, към който е зачислен съответния докторант. Л.И. разбира, че не само заглавието на дисертацията е почти същото (сменена е само една дума), но и макета на структурата, като брой и наименование на главите и разделите на дисертацията на Р.М. също съвпадат. Заглавието на дисертацията защитена от д-р Л.И. беше *„Характеристики на строителството във водна среда“*, а заглавието на дисертацията на докторантката Р.М. е: *„Характеристики на строителството в планинска среда“*. На много места Р.М. в своята дисертация е заменила думата *„водна“* от дисертацията на д-р Л.И. с думата *„планинска“*.

Така Р.М. в своята дисертация използва наготово голяма част от обобщенията и изводите от дисертацията на д-р Л.И. Няма цитати при всяко взаимстване. При част от взаимстванията на текст, Р.М. цитира д-р Л.И. в съответствие с условията за цитиране на Харвард-стил. *(При този стил на цитиране вътре в текста се посочват само името на цитирания автор и годината през която е издаден неговия труд, а накрая на публикацията в списъка на използваната литература много подробно се описва всичко: името на цитирания автор, името на цитираната негова публикация с издателство и всички подробни данни [ISBN или други международни идентификационни номера] които точно я идентифицират.)*

Оказва се обаче, че в библиографската справка (списъка на използваната литература в края на дисертацията), в която се посочва детайлна информация за използвания и цитиран труд, докторантката Р.М. е посочила друго наименование на дисертацията на д-р Л.И., което е несъществуващо. Д-р Л.И. никога не е писала публикация с такова име.

Щерьо Ножаров

Р.М. твърди, че е искала да цитира д-р Л.И., но е допуснала правописна или друга грешка и без да иска е писала несъществуващо заглавие на цитираната публикация.

Научният ръководител на докторантката Р.М. (доц. Н.Х.) е същият, който е бил преди това и помощник на научния ръководител на д-р Л.И. Когато д-р Л.И. се обръща с възражение към доц.Н.Х., който е бил фактически научен ръководител и на двете дисертации, доц.Н.Х. казва, че не желае да се занимава със „злобни“ хора и няма да си губи времето да коментира случая.

Доц. Н.Х. веднага след защитата на докторантката Р.М. става професор, защото така тя изпълнява скоростно изискването за професор, което е да има двама успешно защитили докторанти. Освен това, доц.Н.Х. получава 2000 лева, защото докторантката й Р.М. е защитила в кратък срок и в такива случаи според правилника на университета научният ръководител и докторанта получават финансово стимулиране.

Въпроси по казус2:

Като се използва фактическата обстановка представена по настоящия казус 2 трябва да се отговори на следните въпроси:

1. От субективна страна докторантката Р.М. проявила ли е умисъл за реализиране на плагиатство по чл.173, ал.1 от НК на дисертацията на д-р Л.И.[8] ?
2. Носи ли наказателна отговорност научния ръководител на Р.М - доц.Н.Х и как ще се квалифицира тя?
3. Носи ли наказателна отговорност научното жури което е рецензирано дисертацията на Р.М. с проверка за оригиналност и научен принос, така както е длъжно по чл.4 от Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ)[6]?

Отговори по казус 2:

1. Според чл.6, ал.3 от ЗРАСРБ, дисертационният труд трябва да съдържа научни или научноприложни резултати, които трябва да представляват *оригинален принос* в науката.[6] Чрез използването на структурата и основните изводи от дисертацията на д-р Л.И., докторантката Р.М. нарушава чл.6, ал.3 от ЗРАСРБ и нейната дисертация не би следвало да бъде допусната до защита.[6]
2. Официалният научен ръководител на една дисертация може да бъде разгледан и като нейн съавтор на основание чл.46 от Закона за висшето образование (ЗВО) във вр. с чл.5 от ЗАПСП.[5, 7] Научният ръководител участва в творческия процес по създаването на дисертацията (чл.5 от ЗАПСП).[5] Неговото участие официално е установено по чл.46 от ЗВО, когато той бъде назначен за научен ръководител.[7]
3. На основание чл.173, ал.1 от НК във връзка с чл.5 и чл.8, ал.1 от ЗАПСП, научният ръководител може да бъде пряк извършител на престъпление по чл.173, ал.1 от НК в качеството му на съавтор на произведение на науката, съдържащо плагиатство.[8] Тогава той ще бъде извършител по см. на чл.20, ал.2 от НК, а не помагач по чл.20, ал.4 от НК.[8]
4. Относно конкретния казус (2) възниква въпросът, ако доц.Н.Х. е била научен ръководител и на двете лица, то тя не е ли съавтор и на двете, което би изключило в някаква степен обществената опасност на плагиатството (нарушение само на чл.8, ал.2 от ЗАПСП) [5] ? Но фактическата обстановка представена в казус 3 посочва, че доц.Н.Х. е била официален научен ръководител по см. на чл.46 от ЗВО единствено на докторантката Р.М. А на д-р Л.И., доц. Н.Х. е била помощник на научния й ръководител, което е неофициална фигура, създавана на приятелски начала между назначен научен ръководител и негов колега в катедрата.[7] Такава фигура не е уредена от ЗВО и ЗРАСРБ.[6,7] Тогава, на основание чл.4, т.2 от ЗАПСП, доц.Н.Х. няма да бъде съавтор на дисертацията на д-р Л.И., дори да твърди, че неофициално и е давала съвети и препоръки.[5]

Щерьо Ножаров

Предвид гореизложеното е възможно доц.Н.Х. да бъде разгледана като съизвършител на деянието по чл.173, ал.1 от НК, заедно с докторантката й Р.М. Алтернативно като помагач на извършителя-докторантката Р.М.[8]

Също така, може да се разсъждава над деяние по чл.282 от НК извършено от доц.Н.Х.[8] Тя е „нарушила или не е изпълнила служебните си задължения“ по чл.46 от ЗВО във вр. чл.6, ал.3 от ЗРАСРБ, да контролира дисертационния труд на докторантката Р.М. да съдържа оригинален принос в науката.[6,7] Дори представяйки за защита този дисертационен труд в качеството й на научен ръководител, доц.Н.Х. е гарантирала неговата оригиналност и съответствие с чл.6, ал.3 от ЗРАСРБ.[6]

Доц. Н.Х. е „набавила за себе си имотна облага“. Според данните в казуса тя е получила 2000 лв., защото докторантката й е защитила в кратък срок. Също така е станала професор, което е довело до увеличение на ежемесечната й заплата и други материални привилегии.

Доц. Н.Х. е „набавила и за друго имотна облага“, защото според казус 2, докторантката й също получава финансово стимулиране заради скоростната защита на дисертацията й.

От субективна страна, доц.Н.Х. като помощник на научния ръководител на д-р Л.И. е знаел и е бил длъжен да знае за плагиатското съдържание на дисертационният труд на Р.М. Но с оглед възможностите, които се откриват пред него – професорска степен и материално стимулиране, той е подпомогнал или участвал в престъпното деяние.

Относно научното жури наказателна отговорност като помагачи биха носили неговите отделни членове, а не журито като орган, но само при доказване на умисъл за всеки един от тях. Необходимо е да се изследва и въпроса дали някои от тях не са били членове на журито при защитата на Р.М. Научното жури което е рецензирано дисертацията на Р.М. с проверка за оригиналност и научен принос, така както е длъжно по чл.4 от (ЗРАСРБ) се предполага, че е съзнавало деянието си, защото [6]:

Щерьо Ножаров

- е било квалифицирано да установи плагиатството;
- е съставено от хабилитирани учени които трябва да познават всички научни публикации в областта на своята хабилитация и са длъжни да се запознават постоянно с по-новите от тях, в противен случай какъв е смисълът да бъдат част от списъка на рецензентите и да бъдат назначавани за такива. Едва ли това е някаква благотворителна дейност спрямо тях за да получават допълнителни пари;
- Дисертацията от която е плагиатствано е налична в интернет в НАЦИД-МОН и на различни други места;
- могло е и е било длъжно да ползва инструменти от софтуерен тип за проверка на плагиатство които се намират на свободен достъп в интернет.

Заключение

Настоящото изследване представи анализ на два типови казуса по чл.173 от НК свързани с плагиатство засягащо произведения на науката.[8] То поставя основите на съставянето на база-данни съдържаща типови казуси в тази област чрез която да се улесни правоприлагането по чл.173 от НК и да се противодейства на това все по-масово явление в България.[8] То се явява продължение на теоретичната разработка на Ножаров (2019) - „Особености на престъплението плагиатство по чл.173 от Наказателния кодекс при посегателства срещу произведения на науката.[2] В нея са цитирани и съществуващите други публикации по темата, като е обърнато внимание, че те все още са малко на брой.

Съдебната практика по чл.173 от НК също почти отсъства, а това способства за изоставането на българските университети от световната наука и фактическата им липса в международните научни рейтингови класации.[8] Малкият брой патенти също доказва ниското ниво на научна дейност в университетите и липсата на оригиналност в научните разработки. Според статистиката, държавните висши училища в десетгодишния период между 2007-2017г. са регистрирали едва 3% от всички регистрирани патенти в страната. Активната политика на пазара на труда и

Щеръо Ножаров

въздействието ѝ върху младежката заетост включват качествено висше образование (Апостолов, 2019).[4] Висше образование, преподавано от лектори които имат високо ниво на научни публикации, а не такива които четат от презентации в режим скрити бележки към слайдовете на монитора.

Литература:

- [1] **Денков, Н. (2018).** България е шампион по плагиатство, *offnews.bg*, 9.11.2018г.
[Denkov, N. (2018). Bulgaria e shampion po plagiastvo, *offnews.bg*, 9.11.2018g.] url: https://offnews.bg/obshtestvo/bulgaria-e-shampion-po-plagiastvo-691642.html?fbclid=IwAR3RCAY-BUvycWidWb4COr-MLp01uOzdQR49Z4Dnvw_yk0M61DI-XhdNYAI
- [2] **Ножаров, Щ. (2019).** Особености на престъплението плагиатство по чл.173 от Наказателния кодекс при посегателства срещу произведения на науката, *сп.Наука*, бр.3, стр.61-70. [Nozharov, Sht. (2019). Osobenosti na prestaplenieto plagiastvo po chl.173 ot Nakazatelnia kodeks pri posegatelstva sreshtu proizvedenia na naukata, *sp.Nauka*, br.3, str.61-70.]
- [3] **Труд (2019).** Алма матер търси близо 1300 студента. в.Труд, 26.9.2019г. [Trud (2019). Alma mater tarsi blizo 1300 studenta. v.Trud, 26.9.2019g.] url: https://trud.bg/%D0%B0%D0%BB%D0%BC%D0%B0-%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80-%D1%82%D1%8A%D1%80%D1%81%D0%B8-%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BE-1300-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/?fbclid=IwAR1wEV8gX2cc4l-eBG_AV4fUvLqMp5IEI9TEYyUHibVO-EkeP3bV8sA6tiQ
- [4] **Apostolov, V., (2019).** The Active Labor Market Policy and Its Impact on Youth Employment. *Macroeconomics: Employment, Income & Informal Economy eJournal SSRN*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3422390>
- [5] **Закон за авторското право и сродните му права (Обн. ДВ бр. 56/1993 г., изм. ДВ бр. 28/2018 г.).** [Zakon za avtorskoto pravo i srodnite mu prava (Obn. DV br. 56/1993 g., izm. DV br. 28/2018 g.)].

Щерьо Ножаров

- [6] **Закон за развитието на академичния състав на Република България** (Обн. ДВ бр. 38/2010 г., изм. ДВ бр. 30/2018 г.). [Zakon za razvitiето na akademichnia sastav na Republika Bulgaria (Obn. DV br. 38/2010 g., izm. DV br. 30/2018 g.)].
- [7] **Закон за висшето образование** (Обн. ДВ бр. 112/1995 г., изм. ДВ бр. 98/2018 г.). [Zakon za vissheto obrazovanie (Obn. DV br. 112/1995 g., izm. DV br. 98/2018 g.)].
- [8] **Наказателен кодекс** (Обн. ДВ бр. 26/1968 г., изм. ДВ бр. 55/2018 г.). [Nakazatelen kodeks (Obn. DV br. 26/1968 g., izm. DV br. 55/2018 g.)].